

ROLA PCPR W REALIZACJI ZADAŃ LOKALNEJ POLITYKI RODZINNEJ

• FUNKCJA PREWENCYJNA I NAPRAWCZA

Dorota Głogosz
Instytut Pracy i Spraw Socjalnych

WPROWADZENIE

Powiaty są jednostkami samorządu lokalnego, powołanymi na drugim etapie reformy samorządowej kraju (1998 r.) i stanowiącymi II poziom organizacji administracyjnej. Ustanowienie tych struktur spowodowało zmiany w zakresie zadań samorządów gminnych, funkcjonujących od 1990 r., i wojewódzkich, wynikające z przekazania części kompetencji na nowo utworzony poziom „pośredni”. Ustawa o samorządzie powiatowym¹ w art. 4 wymienia 22 zadania z różnych obszarów życia społeczno-gospodarczego, stanowiące zakres działania powiatu, w tym zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie polityki prorodzinnej (ppkt 4). Większość z pozostałych wymienionych zadań ma mniej lub bardziej bezpośredni związek z polityką rodzinną (np. edukacja, zdrowie, kultura, pomoc społeczna i inne).

Zadania powiatu dotyczące prowadzenia lokalnej polityki rodzinnej w poszczególnych obszarach, zapisano w kilku ustawach i rozporządzeniach oraz w aktach prawa lokalnego. Zasadnicze regulacje związane z problemami rodzin zawarte zostały w Ustawie o pomocy społecznej² oraz Ustawie o świadczeniach rodzinnych³ oraz w aktach wykonawczych do tych ustaw.

Zgodnie z Ustawą o pomocy społecznej jednostką organizacyjną samorządu powiatowego powołaną do wykonywania zadań z zakresu pomocy społecznej są powiatowe centra pomocy rodzinie – PCPR (art. 112 pkt 1), a zadaniem własnym powiatu jest utworzenie i utrzymywanie tych struktur (art. 19, pkt 19). PCPR jest wskazany jako instytucja opiniodawcza i pośrednicząca, a także interwencyjna i szkoląca w procedurze organizacji opieki zastępczej w powiecie (art. 72 pkt 6 i art. 79), zobowiązana do współpracy zarówno z sądem rodzinnym, jak i rodzinami zastępczymi. Centra zobowiązane są też do wspierania integracji środowiskowej cudzoziemców i ich rodzin (art. 91–95). Istotnym, ale rzadko zaznaczanym zadaniem PCPR jest ich inicjatywa sądowa w sprawach alimentacyjnych, w sprawach dotyczących zdolności do pracy i orzekania o niepełnosprawności (art. 112).

Za pośrednictwem PCPR władze samorządowe nadzorują jednostki organizacyjne realizujące zadania wynikające z polityki prorodzinnej (głównie opieki zastępczej) i pomocy społecznej dla rodzin na terenie powiatu (nadzór nad działalnością rodzinnej opieki zastępczej, ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, jednostek specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego, oraz ośrodków wsparcia, domów pomocy społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych i ośrodków interwencji kryzysowej). Zapewnienie opieki zastępczej dziecku pozbawionemu opieki ze strony rodziny naturalnej należy do zadań powiatowych centrów pomocy rodzinie, realizowanych w ramach własnych zadań powiatu. Oznacza to, że finansowane są one z budżetów samorządowych ze wszystkimi konsekwencjami tego faktu.

Ważnym zadaniem PCPR z zakresu szerszej rozumianej pomocy społecznej, ale o nieco innym charakterze, jest koordynowanie strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka – po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami (art. 112 pkt 9).

Oprócz Ustawy o pomocy społecznej, zadania PCPR dotyczące opieki zastępczej określone są w rozporządzeniach ministra polityki społecznej, które odnoszą się odrębnie do rodzin zastępczych oraz do funkcjonowania ośrodków opiekuńczo-wychowawczych i ośrodków adopcyjno-opiekuńczych⁴. W zapisach tych

dokumentów aktywność centrów pomocy rodzinie ukierunkowana zarówno na działania o charakterze interwencyjnym, łagodzącym lub usuwającym negatywne skutki problemów już zaistniałych, jak i na zapobieganie powstawaniu takich problemów i ich nasileniu. Zadania zapisane w cytowanych aktach koncentrują pracę centrów przede wszystkim na niwelowaniu konsekwencji zaburzeń w funkcjonowaniu rodzin (art. 19 Ustawy o pomocy społecznej⁵), ale też nakazują centrom prowadzenie profilaktyki problemów opiekuńczo-wychowawczych na terenie powiatu.

Działania prewencyjne są bezpośrednio związane np. z prowadzeniem specjalistycznego poradnictwa, pracy socjalnej i interwencji kryzysowej (art. 45–47 cytowanej ustawy). Zapobieganiu dysfunkcjom służyć ma też wspieranie procesu integracji środowiskowej oraz obowiązek tworzenia i wdrażania programów pomocy dziecku i rodzinie (art. 19 pkt 4) oraz obowiązek współdziałania PCPR w konstruowaniu powiatowych dokumentów i programów strategicznych z obszaru polityki społecznej (art. 19 pkt 1). Zarówno rozłożenie akcentów w zapisach prawnych, kolejność wymienianych zadań, jak i funkcje szczegółowe, zapisane w wymienionych wyżej rozporządzeniach, mogą sugerować, że ustawodawca postrzega PCPR jako instytucję mającą na celu głównie niwelowanie skutków problemów, na drugi plan odsuwając działania profilaktyczne. Organizowanie opieki zastępczej jest bowiem – jak się wydaje – nie pierwszą, a jedną z kolejnych faz działania na rzecz rodziny w kryzysie⁶.

FORMY I ZAKRES DZIAŁANIA PCPR – GŁÓWNE DETERMINANTY

O zakresie, formach czy zasadach wywiązywania się PCPR z zadań ustawowych, w tym organizowania opieki zastępczej i zapewniania dzieciom odpowiednich warunków opieki i wychowania, decyduje wiele czynników o różnym charakterze i sile oddziaływania. Przeprowadzone przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych badania empiryczne⁷ wskazują pewne zasadnicze wyznaczniki pola aktywności i efektywności PCPR w tym zakresie. Istotne różnice wynikają m.in. z **uwarunkowań organizacyjno-prawnych**, a szczególnie:

- ze skali natężenia problemów na terenie powiatu,
- z możliwości kadrowych i finansowych centrów,
- z postrzegania rangi problemów społecznych i potrzeby ich rozwiązywania przez władze samorządowe.

Warto też pamiętać, że zakres i formy działań są uwarunkowane sposobem postrzegania zakresu zadań lokalnej polityki rodzinnej przez pracowników centrów, a szczególnie przez osoby kierujące tymi instytucjami. Ponadto, często pomijanymi, a bardzo istotnymi wyznacznikami pola działania PCPR są **uwarunkowania środowiskowe**, a wśród nich:

- zakres i możliwości współpracy z innymi instytucjami, wspierającymi rodzinę w kryzysie,
- aktywność samych rodzin w pokonywaniu własnych trudności,
- aktywność środowiska lokalnego – zarówno instytucji, organizacji, jak i osób fizycznych – na rzecz pomocy rodzinom lub członkom rodzin potrzebującym wsparcia.

Uwarunkowania organizacyjno-prawne

Jak wskazują badania IPISS, wśród przedstawicieli PCPR częste jest przekonanie, że polityka rodzinna realizowana na szcze-

blu powiatu powinna (abstrahując od możliwości kadrowych, finansowych i innych) dotyczyć wyłącznie rodzin w trudnej sytuacji – a więc mieć głównie charakter naprawczy. Takie opinie mają zapewne swoje uzasadnienie w warunkach funkcjonowania PCPR. Niemniej powyższe poglądy stanowią odpowiedź na pytanie, jak – według przedstawicieli tych instytucji – powinno być, a nie jak jest. Szersze postrzeganie polityki rodzinnej i odnoszenie jej do wszystkich rodzin (poprzez działania integracyjne i prewencyjne, realizowane równocześnie z działaniami interwencyjnymi) zdarzało się wśród osób kierujących pracami PCPR-ów relatywnie rzadko.

Powiatowe centra pomocy rodzinie działają na obszarach znacznie się różniących zarówno pod względem wielkości tere- nu, liczby mieszkańców, jak i społeczno-ekonomicznych warunków życia ludności, czyli nasilenia problemów rodzin. Mimo jednakowych zadań, poszczególne centra mają odmienne warunki ich realizowania, o czym należy pamiętać, podejmując próbę porównywania pracy tych instytucji.

Statystyki Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej wskazują, że w większości powiatów w kraju wzrasta liczba rodzin korzystających z różnych form wsparcia świadczonych przez PCPR. W badaniach IPISS taka sytuacja miała miejsce w blisko 60% centrów pomocy rodzinie. Wielu przedstawicieli tych instytucji nie potrafiło jednak określić, jaka część spośród rodzin potrzebujących pomocy uzyskuje ją. Zwracano uwagę na ograniczenia finansowe utrudniające wywiązywanie się z zadań ustawowych, ale przede wszystkim na – wynikające w znacznym zakresie także z braku pieniędzy na działalność centrów – problemy kadrowe i brak specjalistów pracy socjalnej i pracy z rodziną.

Bez pracowników o takich umiejętnościach i kwalifikacjach trudno działać na rzecz pomocy rodzinom, a jeszcze trudniej realizować programy prewencyjne. Sami pracownicy PCPR podkreślali, że praca socjalna i indywidualna praca z rodziną jest warunkiem koniecznym tak na etapie eliminowania skutków zaburzeń w funkcjonowaniu rodziny, jak i na etapie wspierania jej, zanim zaistnieją problemy wymagające interwencji z zewnątrz i gdy uda się je już złagodzić lub wyeliminować. Ustawowe normy zatrudnienia pracowników socjalnych i specjalistów pracy z rodziną spełniają tylko nieliczne centra. Według badań IPISS tylko w co szóstym z badanych PCPR na każde 2 tys. mieszkańców przypadają jeden pracownik socjalny. Braki kadrowe to jeden z ważniejszych powodów ograniczeń w działalności centrów, a głównie niedostatku działań długofalowych i profilaktycznych.

Diagnozy, strategii, programy

Nie wszystkie powiaty – mimo wymogu ustawowego – opracowały strategię rozwiązywania problemów społecznych. Nie wszystkie też centra pomocy rodzinie dysponują diagnozą sytuacji społecznej i materialnej rodzin na terenie swojego działania, a podstawą udzielania wsparcia jest – jak wskazują cytowane badania – zgłoszenie się po nie potencjalnych świadczeniobiorców. Brak rozpoznania skali problemów to z pewnością ograniczenie skuteczności w ich rozwiązywaniu, ale też trudna do pokonania bariera działań zapobiegających narastaniu określonych trudności w prawidłowym funkcjonowaniu rodzin. Dlatego m.in. rzadko pierwotną podstawą udzielania pomocy jest wczesne rozpoznanie problemu przez pracownika centrum i podjęcie działań profilaktycznych, choć trzeba jednocześnie pamiętać, że nie jest to jedyna przyczyna takiego stanu rzeczy.

Generalnie, na terenie powiatów, gdzie dokonano diagnozy sytuacji rodzin i przygotowano strategię rozwiązywania problemów społecznych, opracowano też różne dodatkowe, uzupełniające programy działania na rzecz rodzin. Wiele takich dokumentów powstało właśnie w powiatowych centrach pomocy rodzinie. W ich zapisach wyraźnie zaznacza się spojrzenie na lokalne problemy także przez możliwości tkwiące w działaniach profilaktycznych. Dotyczą one w dużym zakresie przeciwdziałania sytuacjom pato-

logicznym poprzez szkolenia, doradztwo, terapię psychologiczną, terapię uzależnień czy indywidualną pracę z rodziną. Takie propozycje pomocy w przewycięzaniu sytuacji kryzysowych kierowane są bezpośrednio do rodzin zagrożonych, dotkniętych najczęściej alkoholizmem i/lub przemocą, ale też np. rodzinom osób niepełnosprawnych.

Wiele programów zawierających elementy prewencji zaburzeń funkcji opiekuńczych skierowano do rodzin dotkniętych bezrobociem. Brak pracy – jak często podkreślali respondenci badań IPISS – jest najpoważniejszym i wciąż silnie działającym czynnikiem generującym także problemy w realizacji zadań opiekuńczo-wychowawczych rodziny.

Rodzinom zastępczym także oferuje się szkolenia i poradnictwo, organizuje się spotkania integracyjne i terapeutyczne. W tym zakresie jednak zaznacza się znaczny deficyt wsparcia, który sygnalizują zarówno pracownicy PCPR, rodzice zastępczy, jak i przedstawiciele różnych innych środowisk zaangażowanych w rozwój rodzicielstwa zastępczego⁸.

Wiele programów kierowanych bezpośrednio do dzieci i młodzieży także obejmuje duży zakres działań profilaktycznych, poczynając od organizacji opieki w klubach i świetlicach, kształtowanie i wspieranie rozwoju zainteresowań, przez organizację czasu wolnego w różnorodnych formach nie tylko dla dzieci, ale – co ważne – także przez dzieci dla siebie samych i rówieśników, po różnorodne inicjatywy mające na celu wspieranie dzieci i młodzieży ze środowisk pieczy zastępczej w integracji środowiskowej. W programach często też pojawia się kwestia wspierania młodzieży opuszczającej placówkę opiekuńczo-wychowawczą w okresie usamodzielnienia.

W większości powiatów pracownicy PCPR sygnalizowali potrzebę realizowania dodatkowych działań, które poza wymienionymi już zbiorowościami, miałyby służyć pomocy rodzinom niepełnym i wielodzietnym, oddalając w nich problem niezaradności wychowawczej.

Jak można zauważyć, bardzo trudne jest realizowanie wspomnianych programów bez pracy socjalnej i indywidualnej pracy z rodziną. W sytuacji braku odpowiednio przygotowanego personelu, starając się mimo wszystko realizować zaplanowane zadania, pracownicy PCPR podkreślali potrzebę realizacji działań wspierających także personel centrów (a także wszelkich placówek opiekuńczo-wychowawczych) przez ofertę odpowiedniej jakości szkoleń dostępnych finansowo oraz wsparcie psychologiczne, ograniczające ryzyko wypalenia zawodowego.

Nawet w tych powiatach, gdzie dokonano diagnozy sytuacji rodzin oraz opracowano strategię i programy działań na rzecz rodzin, PCPR napotyka pewne szczególne ograniczenia w realizacji zadań zawartych w tych dokumentach, a problemy mają m.in. charakter mentalny. Respondenci badań IPISS wskazywali, że utrudnieniem jest niedocenywanie znaczenia problemów rodzin w polityce samorządowej i ich niska ranga (częściej przejawiająca się w praktyce i podejmowanych decyzjach niż w deklaracjach⁹) w hierarchii priorytetowych kierunków działania władz lokalnych. Trudno też skutecznie działać w warunkach braku stabilnego stanowiska co do realizacji określonych celów polityki rodzinnej. Zbyt często – jak się wydaje – zmiana tzw. opcji rządzącej powoduje zmianę priorytetów polityki lokalnej.

Uwarunkowania środowiskowe

Znaczenie lokalnej polityki rodzinnej, a w tym rozwój działań związanych z organizowaniem opieki zastępczej, zależne jest m.in. od postaw władz samorządowych, aktywności sformalizowanych i niesformalizowanych grup mieszkańców danego powiatu oraz postaw samych rodzin wobec tych zagadnień. Zainteresowanie problemami rodzin, nawet przy ograniczeniach finansowych i kadrowych samorządów lokalnych, wyraża się w poziomie aktywności wymienionych zbiorowości i ich udziale w eliminowaniu różnych ograniczeń właściwego funkcjonowania rodzin.

Niestety, jak wskazywali respondenci badań IPISS pracujący w PCPR i kierujący tymi jednostkami, poważnym utrudnieniem w działaniu centrów i wykorzystywaniu możliwości tkwiących w aktywności społeczeństwa lokalnego są rozbieżności w hierarchii priorytetów rozwoju lokalnego wśród przedstawicieli władz samorządowych. Brak stabilnych kierunków działań związanych z rozwiązywaniem problemów lokalnej polityki rodzinnej i kontynuacji inicjatyw podjętych przez poprzedników zarządzających powiatem utrudnia aktywizowanie społeczności lokalnych wokół problemów społecznych i współpracę z innymi instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz tej polityki, w tym organizowanie opieki zastępczej i profilaktyki problemów opiekuńczo-wychowawczych w rodzinach. Dlatego m.in. przedstawiciele PCPR, oceniając swoje kontakty z radą gminy, starostą czy burmistrzem zaznaczali, że spotykają się z brakiem konsekwencji działań i małym zainteresowaniem problemami społecznymi.

Współpraca z innymi podmiotami lokalnej polityki rodzinnej

W opinii pracowników PCPR problemy zapewnienia opieki dzieciom i młodzieży w rodzinach niewydolnych wychowawczo są najważniejszym i najczęściej wskazywanym przez nich priorytetem lokalnej polityki rodzinnej. Nawet przy ograniczonych środkach finansowych PCPR zawsze – jak deklarowali respondenci badań IPISS – wywiązują się ze zobowiązań finansowych wobec rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz dzieci objętych opieką zastępczą.

Nie zawsze natomiast wystarcza środków na wsparcie pozafinansowe. Z tego też powodu nie podejmuje się, a co gorsza zawieszają realizację programów profilaktycznych. Sposobem na złagodzenie trudności i kontynuację działań programowych może być współdziałanie PCPR z innymi instytucjami działającymi na terenie powiatu, które także zajmują się w określonym zakresie problemami polityki rodzinnej i opieki zastępczej.

Instytucje, z którymi najczęściej współpracują PCPR, to przede wszystkim szkoły, sądy i sąsiednie powiaty. Relatywnie często są to także ośrodki pomocy społecznej i organizacje pozarządowe, kościoły i wspólnoty parafialne, natomiast znacznie rzadziej jest to współpraca z zakładami pracy, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, policją, strażą miejską czy przychodniami lekarskimi.

Przedmiotem wzajemnych kontaktów najczęściej były sprawy niewydolności wychowawczej rodzin oraz jej skutki; w tym, poza opieką zastępczą, prewencja patologii wśród dzieci i młodzieży. Systematyczne kontakty miały miejsce relatywnie rzadko. Najczęściej wynikały one z bieżących potrzeb, co wskazuje, że współpraca miała raczej nastawienie na działania interwencyjne, doraźne niż długofalowe i profilaktyczne.

Dość często kontakty oznaczały wymianę informacji; rzadziej wspólną realizację programów, chociaż takie przypadki również miały miejsce i dotyczyły przede wszystkim współpracy z zakładami pracy i z lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz ze szkołami i sądami rodzinnymi. Programy te miały na celu głównie zapobieganie skutkom niewydolności wychowawczej rodzin i przeciwdziałanie uzależnieniom wśród dzieci i młodzieży. Istotnym faktem jest też prowadzenie przez organizacje pozarządowe placówek opiekuńczo-wychowawczych, świetlic środowiskowych, ośrodków interwencji kryzysowej. Współpraca z lokalnym Kościołem i parafiami często wiązała się z rozwijaniem opieki zastępczej: poszukiwaniem rodziców zastępczych, pomocy w integracji młodzieży opuszczającej ośrodki wychowawcze. PCPR wspólnie z organizacjami kościelnymi i lokalnymi NGOs organizowały też spotkania integrujące wszystkich mieszkańców, popularyzując jednocześnie ideę rodzicielstwa zastępczego.

Niestety, w wielu powiatach współpraca PCPR z innymi lokalnymi strukturami była ograniczona do jednostek samorządu lokalnego i miała bardzo sformalizowany, rutynowy charakter. W wielu

powiatach nie było organizacji pozarządowych – ani świeckich, ani wyznaniowych – aktywnych w rozwiązywaniu problemów rodzin. W takich przypadkach wyraźnie widać zwłaszcza ograniczony zakres działań profilaktycznych, realizowanych przez PCPR. Centra, mając przede wszystkim uszczuplone możliwości kadrowe i finansowe, koncentrowały się w takiej sytuacji na wypłacaniu świadczeń pieniężnych i rozwiązywaniu bieżących kwestii dotyczących ich świadczeniobiorców.

Z pomocy PCPR korzystają różne kategorie rodzin i – jak deklarowali w badaniach IPISS przedstawiciele PCPR – postawy życiowe oraz aktywność w podejmowaniu prób samodzielnego przełamania kryzysu w rodzinie zależy nie tyle od kategorii rodzin, co od bezpośredniej przyczyny dysfunkcji i czasu trwania sytuacji kryzysowej. W każdej kategorii rodzin większość podejmuje współpracę, aby wyjść z kryzysu i uniezależnić się od pomocy z zewnątrz; nie podejmują jej nieliczni świadczeniobiorcy. Za najbardziej biernie pracownicy PCPR uznają głównie rodziny dotknięte długotrwałym bezrobociem i do nich też kierują najwięcej programów celowych zarówno naprawczych, jak i prewencyjnych. Sukcesu takich działań pracownicy centrów upatrywali przede wszystkim w działaniach aktywizujących rodzinę: poradnictwie, częstych odwiedzinach specjalistów pracy z rodziną, pracy socjalnej osadzonej w codziennych realiach funkcjonowania rodziny. Za najmniej skuteczne natomiast uznawali zwiększanie świadczeń finansowych, uznając je za demotywuujące.

Wspólne inicjatywy PCPR oraz różnych lokalnych instytucji i organizacji, podobnie jak postawy władz samorządowych wobec problemów społecznych i problemów rodzin, nie są bez znaczenia dla zaangażowania całej społeczności lokalnej w rozwiązywanie problemów rodzin i dla zakresu subsydiarności będącej wyrazem zintegrowania wokół tych problemów.

W skali kraju można zaobserwować różnice poziomu aktywności lokalnej w zadaniach polityki rodzinnej. Szczególnie zastrzeżenia kieruje się tu do tzw. środowisk postpegeerowskich, charakteryzujących się – generalnie – biernością w rozwiązywaniu problemów własnych i niskim zaangażowaniem w pomoc środowiskową (Korzeniewska, Tarkowska red. 2002). Formalnych organizacji reprezentujących interesy rodzin jest jednak coraz więcej, w tym organizacji działających w obszarze opieki zastępczej, zarówno rodzinnej, jak i zinstytucjonalizowanej. Wspierają one PCPR w szerokim spectrum działań i nierzadko umożliwiają udzielenie pomocy bez jej formalizowania, co nie zawsze jest dopuszczalne w prawnych ramach działania centrów, a w pewnych przypadkach potrzebne dla eliminowania sytuacji kryzysowych, zanim jeszcze nasiliły się ich negatywne skutki.

Poza sformalizowanymi organizacjami, reprezentującym zwykle potrzeby określonej zbiorowości, działają też – niestety rzadko – struktury niesformalizowane, powstające często *ad hoc* dla rozwiązania określonego problemu rodziny, grupy rodzin czy nawet jednostek. Takie inicjatywy często udzielają wsparcia rzeczowego (np. w zdarzeniach losowych) czy pomocy w formie usług (np. w opiece nad niesamodzielnymi członkami rodziny). Ważną wartością jest przy tym aktywizowanie beneficjentów do pomocy sobie.

Za szczególny przykład samopomocy w środowisku lokalnym oraz wsparcia w sytuacjach kryzysowych można uznać rodziny zastępcze. Ich powstawanie można bowiem potraktować jako odpowiedź na problemy rodzin w kryzysie, żyjących w otoczeniu¹⁰. Dyskusje, jakie toczą się aktualnie wokół pieczy zastępczej, sygnalizujące kryzys tych instytucji, wskazują wyraźnie na potrzebę zmian także w sposobach i formach działania PCPR w odniesieniu do pozyskiwania kandydatów na rodziców zastępczych oraz – co bardzo istotne – przygotowania ich do tej roli i wsparcia w trakcie spełniania zadań opiekuńczych. Rysuje się tu potrzeba znacznie szerszego zakresu działań pomocowych oferowanych tym rodzinom – w tym działań profilaktycznych. Dobre praktyki w tym zakresie potwierdzają, że szanse na efektywne działanie są większe, jeżeli współpracują ze sobą różne podmioty lokalnej polityki rodzin-

nej, a wsparcie o charakterze interwencyjnym jest równie ważne, co wczesne zapobieganie potencjalnym kryzysom.

PODSUMOWANIE

Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie są strukturami, którym powierzono szeroki zakres działań związanych zarówno ze wspieraniem rodzin w kryzysie, jak i z zapobieganiem sytuacjom kryzysowym. W warunkach ograniczonych środków finansowych, braku wyspecjalizowanej kadry uniemożliwiającej odpowiednio szerokie prowadzenie pracy socjalnej i pracy z rodziną oraz niestabilności priorytetów lokalnej polityki rodzinnej, wynikającej m.in. z dużego wpływu zmian opcji politycznych władz samorządowych, istotnym kryterium efektywności w realizacji tych zadań jest wielopodmiotowość w realizacji wsparcia dla rodzin na szczeblu lokalnym i długofalowe współdziałanie różnych struktur. Centra pomocy rodzinie, w których dostrzeżono te uwarunkowania, zyskują dużo większe szanse realizacji zadań – zwłaszcza w zakresie poradnictwa i integracji środowiskowej – oraz wsparcie w prowadzeniu programów aktywizujących społeczność lokalną w rozwiązywaniu własnych problemów.

¹ DzU z 5 czerwca 1998 r., nr 91, poz. 578.

² Ustawa z 12 marca 2004 r. (DzU nr 64, poz. 593 z późn. zm.).

³ Ustawa z 28 listopada 2003 r. (DzU nr 228, poz. 2255).

⁴ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2007 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (DzU nr 201, poz. 1455), Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie rodzin zastępczych (DzU nr 201, poz. 1456) oraz Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ośrodków adopcyjno-opiekuńczych (DzU nr 201, poz. 1457).

SUMMARY

County Family Assistance Centres (CFAC) realize wide scope of assignments. Their obligations are connected with administer of aid for families in crisis and with prevention of crisis situations, too. CFAC perform their duty in differential conditions. Short funds and shortage of professional personnel limit capabilities of effective acting. Social work and immediate work with families are very difficult or impossible in these conditions. Instability of family policy priorities is a serious barrier CFAC's efficiency. Co-operation CFAC with other local family-oriented entities – formal and informal – facilitates achievement of local family policy tasks.

⁵ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (DzU z 2008 r., nr 115, poz. 728 z późn. zm. (t. jedn. – stan w dniu 15 maja 2009 r.).

⁶ Na temat kontrowersji w określaniu zadań powiatowych centrów pomocy rodzinie por. (Raclaw-Markowska red. 2005).

⁷ Badania przeprowadzono w centrach pomocy rodzinie w 65 powiatach na terenie województw: mazowieckiego, małopolskiego, podlaskiego i śląskiego. Wyniki opublikowano w pracy zbiorowej (Balcerzak-Paradowska red. 2009).

⁸ Zob. np. (*Rodzina...* 2009).

⁹ Więcej na temat rozbieżności między deklarowaną a realizowaną hierarchią celów lokalnej polityki rodzinnej zobacz w rozdz. IX zawierającym informacje uzyskane w wywiadach z przedstawicielami samorządów lokalnych na terenie wybranych gmin i powiatów w pracy (Balcerzak-Paradowska red. 2009).

¹⁰ W niektórych środowiskach rodziny zastępcze oceniane bywają pejoratywnie, wyłącznie jako sposób na pozyskanie pieniędzy. Wydaje się jednak, że profesjonalizacja opieki zastępczej i nacisk na rozwój zawodowych rodzin zastępczych ogranicza występowanie nadużyć. Por. m.in. (Kwak red. 2006).

LITERATURA

Balcerzak-Paradowska B. red., (2009), *Sytuacja rodzin i polityka rodzinna w wymiarze lokalnym*, Warszawa: IPISS.

Korzeniewska K., Tarkowska E., red. (2002), *Lata tłuste, lata chude... Spojrzenia na wiejską biedę w społecznościach lokalnych*, Warszawa: IFIS PAN.

Kwak A., red. (2006), *Z opieki zastępczej w dorosłe życie. Założenia a rzeczywistość*, Warszawa: ISP.

Raclaw-Markowska M., red. (2005), *Pomoc dzieciom i rodzinie w środowisku lokalnym. Debata o nowym systemie*, Warszawa: ISP.

Rodzina zastępcza dla dzieci bez przyszłości (2009), materiały z konferencji zorganizowanej 13 marca 2009 r. w Warszawie przez Towarzystwo Psychoprofilaktyczne oraz Federację na rzecz Reintegracji Społecznej.